

IRAK KRALI FAYSAL'IN TÜRKİYE'YE ZİYARETİNİN BASINDAKİ YANSIMALARI

BALKAYA, İhsan Sabri
TÜRKİYE/ТУРЦИЯ

ÖZET

Tarihte “Irak” adıyla kurulan devletin ilk kralı Faysal, 1931 Temmuzunda, özellikle kendi isteğiyle Türkiye’yi ziyaret etmiştir. Bu ziyaret her iki devlet adına olduğu kadar, bölge adına da önemli olmuştur. Mustafa Kemal’in “Yurtta Sulh Cihanda Sulh” dış politika anlayışı içerisinde kabul gören bu ziyaret, Türk ve Irak basınında da yer almıştır. Bu çalışmada, bu ilk ziyaretin her iki ülke basınında nasıl yankı bulduğu ele alınmış ve bazı tespitler yapılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Faysal, Mustafa Kemal, Türkiye, Irak, basın.

ABSTRACT

Echoes of Iraqi King Faisal’s Visit to Turkey in The Press

King Faisal, the first ruler of the state founded with the name of “Iraq”, visited Turkey in 1931 especially, at his will. This visit was important for not only both countries but also the region. The visit, which was received in the frame of foreign policy shaped by Mustafa Kemal’s statement “Peace at Home, Peace in the World”, took place in Turkish and Iraqi press. This study tried to investigate and make some inferences how this visit echoed in both countries’ press.

Key Words: Faisal, Mustafa Kemal, Turkey, Iraq, press.

GİRİŞ

Tarihi, insanlık tarihi kadar eski ve ilk şehir devletlerinin kurulduğu yer olan Irak coğrafyasından tarih boyunca birçok millet, kültür ve medeniyet gelip geçmiştir.¹

Bu coğrafyaya en son gelip yerleşen ve yüzlerce yıl bu topraklarda hâkimiyet kuran Türkler olmuştur. Türklerin bu topraklardaki hâkimiyeti, Bağdat’ın 1055’te, Musul’un 1057’de Selçuklu Hükümdarı Tuğrul Bey tarafından ele geçirilmesi ile başlamıştır.² Bu tarihten itibaren bu topraklar kısa sürelerle el değiştirse de yüzlerce yıl Türk hâkimiyetinde kalmıştır.

¹ **Geographica, Ansiklopedik Dünya ve Ülkeler Büyük Atlası**, Literatür, Almanya, 2005, s. 831.

² İmâdüddin Halîl el-Tâlib, “Başlangıçtan Osmanlı Dönemine Kadar Irak”, **İslâm Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999, s. 88. İbnü’l Esir, **El-Kâmil Fi’t Tarih**, (Tercüme: Dr. Abdülkerim Özeydin), Bahar Yayınları, İstanbul, 1987, s. 463-475.

Osmanlı Devleti'nin Irak topraklarını sınırlarına katışına bakacak olunursa; Yavuz Sultan Selim'in 1514'te başlayıp 1518'de tamamladığı Safevî-Memlûk Seferleri ile İran, Suriye, Mısır ve Irak'ın bir kısmı Osmanlı topraklarına katılmıştır. Irak topraklarının tamamen fethedilişi ise; Kanunî'nin 1533'te önce İran üzerine başlatmış olduğu hareketin daha sonra güneye doğru Irak'a yönelmesiyle, 1534'te Bağdat'ın Osmanlı ordusu ve padişahı tarafından teslim alınmasıyla gerçekleşmiştir.³

Bağdat'ın Osmanlı hâkimiyetine geçişinden, Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar bu topraklar Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetinde kalmış; 11 Mart 1917'de Bağdat,⁴ 10 Kasım 1918'de Musul İngiliz Orduları tarafından ele geçirilmiştir.⁵

Osmanlı-Türk hâkimiyetinde 383 yıl kalmış olan Irak, Osmanlı Devleti'nin Orta Doğu'dan tasviyesi planı içerisinde elinden alınmış ve tarihte ilk defa "*Irak*" adında bir devletin inşası başlatılmıştır.

1. Irak Devleti'nin Kuruluşu

İngilizler, Lawrence başta olmak üzere, binlerce ajanları vasıtasıyla Arap kabileleri arasında milliyetçilik tohumlarını atmış; Birinci Dünya Savaşı başladığında da, ekilen bu "*Osmanlı-Türk düşmanlığı merkezli milliyetçilik*" ürünlerini vermeye başlamıştır.

Birinci Dünya Savaşı başladığında Osmanlı orduları Irak cephesinde İngiliz ordularına karşı büyük bir mücadele vermiştir. Osmanlı padişahı adına Hicaz'ı yöneten Hüseyin İbn-i Ali yani Mekke Şerifi Hüseyin bu savaş esnasında zor bir tercihle karşı karşıya kalmıştır. Ya Osmanlı Devleti'nin yanında yer alacak ya da İngilizlerin yanında yer alarak vadedilen bağımsız Arap Devleti'nin kuruluşunu gerçekleştirecekti. Şerif Hüseyin'in oğullarından Faysal birinci yolun; Abdullah ise ikinci yolun tercih edilmesini desteklemiştir. Şerif Hüseyin ise ikinci yolu tercih ederek, Halife'nin cihat çağrısına oyalayıcı bir tutum takınarak olumsuz cevap vermiştir. Bu durumu İngiliz askerî yorumcusu Liddel Hart, "*Özünde Şerif, İngiltere'ye hiç kimsenin yapamayacağı kadar büyük hizmette bulunmuştu. Türklerin öfkesine karşı kutsal şehirde cihad çağrısında bulunmayı reddetmiş, böylece onlara da büyük kazık atmıştı.*"⁶ şeklinde yorumlamıştır.

Bağdat, Şam, Halep, Filistin ve Hicaz'da, kısaca Arap Yarımadası'nda Osmanlı orduları sadece güçlü İngilizlerle değil, onlara sırtını dayamış Araplarla

³ İ. Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, Cilt: II, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1983, s. 279-352, Metin Kunt, **Türkiye Tarihi 2**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1995, s. 127.

⁴ Yücel Özkaya, "(1914-1918) Yılları Arasında Birinci Dünya Savaşı", **Millî Mücadele Tarihi Makaleler** (Yayına Hazırlayan: Uzm. Berna Türkdoğan), Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2002, s. 17.

⁵ Nejat Göyünç, "Musul, Misâk-ı Millî'ye Dâhil midir, Değil midir?", **Misâk-ı Millî ve Türk Dış Politikasında Musul**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1998, s. 48.

⁶ Tayyar Arı, **Geçmişten Günümüze Orta Doğu, Siyaset, Savaş ve Diplomasi**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004, s. 131-132.

da mücadele etmek durumunda kalmıştır. 1917'ye kadar savunulan Bağdat bu tarihte İngilizlere terk edilmiştir. Mondros Mütarekesi imzalandığında Türk ordusunun elinde olan Musul ise, mütareke ihlâl edilerek İngilizler tarafından 3 Kasım 1918'de işgal edilmeye başlanmıştır.⁷

Savaş devam ederken İngiltere ve Fransa Orta Doğu'yu kâğıt üzerinde gizli antlaşmalarla paylaşmış; savaş sonunda ise bu paylaşımın gereği yapılmaya başlanmıştır. Fransızlar Suriye ve Lübnan'a yerleşirken, İngilizler de Irak, Ürdün ve Filistin topraklarına yerleşmişlerdir.⁸ Birinci Dünya savaşı sonunda sadece Irak değil Arap Yarımadası da tamamen Osmanlı hâkimiyetinden çıkmıştır.

İngiltere ve Fransa arasındaki bu paylaşımından haberi olmayan Şerif Hüseyin'in oğlu Faysal, 1 Ekim 1918'de birlikleri ile Şam'a girmiş ve burada hemen bir Arap yönetimi kurmuştur. Suriye meclisi Lübnan ve Filistin'i de dâhil ederek bağımsızlığını ve Faysal'ın krallığını ilan etmiştir.

24 Nisan 1920'de San Remo'da yapılan toplantıda alınan kararlar üzerine, savaşın devam ettiği sırada yapılmış olan İngiliz-Fransız gizli antlaşması "Sykes-Picot", yasal bir statü kazanmış; Fransızlara Suriye üzerinde mandaterlik hakkı tanınmıştır. Bunun üzerine Fransa, Faysal'a Suriye toprakları üzerinde Fransız mandasını ve kontrolünü kabul etmesini gerektiren bir ültimatoma vermiştir. Kral Faysal'ın bunu kabul etmemesi üzerine Fransız birlikleri 24 Temmuz 1920'de Suriye'ye girerek Şam'ı işgal etmiş ve Faysal'ı sürgüne göndermiştir.⁹ Bu gelişme Irak'ta İngilizler için aradıkları fırsatı sunduğu gibi aynı zamanda Irak Krallığı'na giden yolu da aralamıştır.

San Remo Hazırlık Konferansı'nda; Musul hariç Irak'a yerleşmiş olan İngiltere'ye Musul dâhil edilerek Irak ve Filistin topraklarında manda yönetimi kurma hakkı verilmiştir. Daha önce Fransa'ya bırakılmış olan Musul, böylece petrolden % 25 pay karşılığı¹⁰ ve Musul petrolünün boru hattı ile Suriye'den Akdeniz'e ulaşması şekliyle Fransızların elinden İngilizler tarafından alınmıştır.¹¹

İngilizler böylece San Remo'da alınan kararlar doğrultusunda, tarihte ilk defa Bağdat, Musul ve Basra şehirlerinden oluşan Irak adıyla, kendi manda ve himayelerinde bir devletin kuruluşunu başlatmışlardır. Ancak burada daha rahat ve güvende olmaları için Irak Krallığını kurmaya karar veren İngiltere, Irak'ta

⁷ Zeki Sarıhan, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s. 8.411.

⁸ **Türkiye Cumhuriyet Tarihi II**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2002, s. 411.

⁹ Adid Davişa, **Arap Milliyetçiliği**, (Çeviren: Lütfi Yalçın), Literatür Yayınları, İstanbul, 2004, s. 37-38.

¹⁰ E. Semih Yalçın, **Misâk-ı Millî ve Lozan Barış Konferansı Belgelerinde Musul Meselesi, Misâk-ı Millî ve Türk Dış Politikasında Musul**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1998, s. 156.

¹¹ Rifat Uçarol, **Siyasi Tarih**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1985, s. 445. Melek Fırat, Ömer Kürkçüoğlu, **Orta Doğu'yla İlişkiler, Türk Dış Politikası**, Cilt: I, (Editör: Baskın Oran), İletişim yayınları, İstanbul, 2002, s. 202.

oluşturulacak yönetimle ilgili kararları, 26 Şubat 1921’de İngiliz Sömürgeler Bakanlığının Lawrence, Noel ve Wilson gibi Orta doğu uzmanlarının bir araya gelmesiyle almıştır. Alınan kararlar gereği, Suriye’den sınır dışı edilen Faysal, 29 Haziran 1921’de Bağdat’a götürülmüş, göstermelik bir referandumla krallığa getirilerek 21 Ağustos 1921’de resmî bir törenle Irak Krallığı tahtına oturtulmuştur.¹²

Böylece Irak Krallığı kurulmuş, Suriye’de Fransız mandasını kabul etmeyen Kral Faysal, Irak’ta İngiliz mandasını ve kukla bir tahtı kabul etmiş oluyordu.

Irak’ta, daha ilk günlerde doğan Arap Milliyetçiliği karşısında zorlanan İngiliz manda yönetimi, adım adım bu yönetimi gevşetme ve kaldırma yoluna gitmiştir. 10 Ekim 1922’de yaptığı antlaşma ile Irak’a iç ve dış işlerinde geniş yetkiler veren İngilizlerin bu çabası Irak’taki iç huzuru sağlamakta yeterli olmamıştır. Bunun üzerine 14 Aralık 1927’de yaptığı ikinci antlaşma ile İngiltere, Irak üzerindeki kontrolünü biraz daha gevşetmiştir. 1930 yılına gelindiğinde İngiltere, manda yönetimini ve Kral Faysal’ın kukla oluşunu kamufle etmek için 30 Haziran 1930’da yaptığı antlaşma ile Irak’a bağımsızlık vermiş ve manda yönetimini kaldırmıştır. Bütün bunlar göstermelik yapılmış olup yine her zamanki gibi Irak’ta İngiliz vesayeti devam etmiştir.¹³

2. Türk-Irak Sınır Sorununun Çözümü ve İlişkilerin Başlaması

Lozan Konferansı’nda Türkiye ile İngiltere arasında yapılan müzakerelerin ilk sırasını Musul meselesi oluşturmuştur. Lozan’da bu sorunun iki devlet arasında dokuz ay içerisinde çözümleneceği, eğer çözüme kavuşturulmazsa BM’ye havale edileceği kararlaştırılmıştır. 6 Ağustos 1924’te sorun BM’ye götürülmüş; Birleşmiş Milletlerin oluşturduğu komisyon yaptığı çalışmalar sonunda hazırladığı raporda, Musul’un Irak topraklarına dâhil olması gerektiği kararını vermiştir. Türkiye bu sonucu kabullenmek istememiş; ancak, şartlar ve önceden BM kararının taraflarca kabul edileceğinin kabulü, sonuca katlanılmasını zorunlu kılmıştır.¹⁴

Bu gelişmelerin sonucu olarak: Türkiye ile İngiltere ve Irak arasında 5 Haziran 1926’da “Sınır ve İyi Komşuluk (Musul) Antlaşması” imzalanmıştır. Antlaşma, Türkiye-Irak sınırına kesinlik kazandırmanın yanı sıra iki ülke arasındaki komşuluk ilişkilerinin de ilk adımını oluşturmuştur.

İngiltere Türkiye ilişkileri gerginlikten yumuşama dönemine girerken, Türkiye Irak ilişkileri de gelişme seyri içerisine girmiştir.¹⁵ Komşuluk ilişkilerinin ilk

¹² Mesut Aydın, **Türkiye ve Irak Hudûdu Mes’eleşi**, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, 2001, s. 24.

¹³ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980**, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1987, s. 202. Arı, age, s. 174.

¹⁴ **Türkiye Cumhuriyet Tarihi II**, s. 414-415. Aydın, age, s. 26-54.

¹⁵ İsmail Soysal, **Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989, s. 304-307.

adımlarından biri kurulan karşılıklı elçilikler olmuştur. 16 Ocak 1928’de ilk Irak elçisi Salih Nıshat, 21 Aralık 1929’da da ilk Türk elçisi Lütfi Tokay güven mektuplarını sunarak görevlerine başlamışlardır.¹⁶ İki ülke arasında başlayan bu ilişkilerin en doruk noktasını Kral Faysal’ın Türkiye’yi ziyareti oluşturmuştur.

3. Irak Kralı’nın Türkiye’yi Ziyaret Etme İsteği

Eğitimi Türkiye’de yapmış olan Kral Faysal, Türkiye’ye ve onun kurucusu Mustafa Kemal’e karşı ayrı bir ilgi, sevgi ve saygı beslediğini hemen hemen her fırsatta dile getirmiştir.

Kral Faysal 1927 yılında Londra’da bulunduğunda, Türk elçisini kaldığı Hyde Park Oteli’ne çaya davet etmiş ve bir buçuk saat süren görüşmede; geçmişi hatırlamanın faydası olmayacağını önemli olan geleceğin temin edilmesi olduğunu söyleyerek, yapılan inkılâplar ve Mustafa Kemal ile ilgili olarak da şunları söylemiştir:

*“İraklılar ve ben Türkiye’deki terakkiyat ve inkılâbatı fevkâlede takdir ve takip etmekteyiz. Gazi Paşa hazretlerinin muvaffakiyatına engel olmamak ve dehasına hürmet etmemek kabil değildir. İtiraf ederim ki ben harekatı milliyenin bidayetinde, bu kadar parlak neticelere varacağınızı ümit etmiyordum. Terakkiyatınızı hayret ve memnuniyetle müşahade ediyoruz. Bütün asyaî milletlere nümunei imtisal olacağınız şüphesizdir. Maalesef Irak’taki ahali çok cahil olduğu için biz şimdilik bir şey yapamıyoruz. Fakat dilhâhumuz eserimize tâbiyettir.”*¹⁷

Kral Faysal’ın Türkiye’de yapılan inkılapları oldukça olağanüstü gördüğü ve Mustafa Kemal’in bu başarısı karşısında hürmet edip eğildiğini açıkça itiraf etmesi, harp sırasında İngilizlerle beraber ortak hareket etmenin mahcubiyetinin de bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Çünkü bir sonraki cümlesinde millî mücadelenin sonunda Türk milletinin başarılı olacağını ve böylesine parlak neticeler alacağını tahmin etmediğini kendisi açıkça söylemiştir. Büyük emperyalist devletle beraber olmak ve Türk milletine karşı oynanan oyunun bizzat içerisinde bulunan bir kişi olarak işin vahametini bizden daha iyi bildiği için olsa gerek böyle bir şaşkınlık ve hayret içerisinde kalmış olmalıdır. Kral, özgürlüğünü kaybetmiş ve manda yönetimi altında olan bütün Asya milletleri için Türkiye’nin örnek teşkil edeceğini, kendilerinin de gönülden Türk tavrına, mücadelesine ve değişimine bağlı olduklarını söyleyerek, Irak’ın da gelecekte Türkiye modelinde bir ülke olması arzusunu ortaya koymuştur.

Kral Faysal ve ailesi, Türkiye ve Mustafa Kemal hakkında ilgi ve iltifatlarını, özellikle de Türkiye’yi ziyaret etme arzularını fırsat buldukça Bağdat’taki Türk elçisine iletmişlerdir.

¹⁶ Soysal, age, s. 306.

¹⁷ Bilâl Şimşir, **Atatürk ve Yabancı Devlet Adamları**, Cilt II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s. 239.

Bağdat Türk elçisi dışişlerine göndermiş olduğu 15.12.1930 tarihli yazısında; gerek kendinin Kral Faysal ve diğer üst düzey yöneticilerle yapmış olduğu görüşmelerde gerekse eşinin özellikle, kralın eşi ve çocukları ile yapmış olduğu sohbetlerde, Türkiye'yi kendi vatanları kabul ettikleri, bundan dolayı diğer ülkelere tercih ettiklerini, yaz aylarında Türkiye'de olmayı arzuladıklarını ancak bunun da babalarının yani Kral'ın Türkiye'ye gitmesine bağlı olduğunu açıkça ifade ettiklerini yazmıştır. Böylesine bir istek karşısında Bağdat elçisi, Kral'ın Türkiye ziyaretini teşvik edip etmemesi konusunda görüş istemiştir. Türkiye'den elçiye gelen cevap çok manidardır: Durumun Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'e iletildiği ve alınan cevabın Kral'ın ziyaretinin kesinlikle bizden taraf yapılmaması; ancak Kral'ın kendisi bizzat gelmek istediğini bildirirse olumlu karşılanacağı yazılmıştır.¹⁸

Gelişmeler, Mustafa Kemal'in istediği gibi olmuş; Kral Faysal, Bağdat Elçisi ile yapmış olduğu bir görüşmede; İngiliz oyunlarından çok rahatsız olduğunu, “*O büyük adam*” dediği Mustafa Kemal'in kendisi ve bütün doğu için mukaddes bir varlık, Türkiye ile siyasetlerinin aynı, bir evin odalarında oturan kardeşler olduklarını, Türkiye'nin kendilerinin yol göstericisi olduğunu belirterek “...*Gazi Mustafa Kemal'in elini öpmek ve ona karşı bipayan hürmetlerimi ve takdirlerimi takdim etmek üzere bu sene Türkiye'ye gitmek istiyorum...*”¹⁹ demiştir.

Kral Faysal'ın Türkiye'ye gelmeyi bu kadar açık bir şekilde ifade etmesi her hâlde diplomaside çok az eşine rastlanır bir tavidir. Yine Mustafa Kemal'in elini öpmek ve sonsuz saygısını bildirme arzusu, her ne şekilde olursa olsun bir ülkenin kral koltuğunda oturan insanın kolay kolay söyleyebileceği bir ifade değildir. O zaman şunu söyleyebiliriz ki bu ifadelere layık görülen Mustafa Kemal bölgede kurulan yeni devletler için kesinlikle göz ardı edilemeyen bir devlet adamı ve liderdir.

Kral Faysal'ın kendi ağzından davet edilmeyi istemesiyle Türkiye ziyaretinin diplomatik boyutu başlamıştır. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'in bu ziyaretten memnuniyet duyacağı kendisine bildirilmiş, her iki devletin yetkilileri artık bu ziyaretin nasıl, ne zaman gerçekleşeceğinin plan ve programını hazırlamışlardır.

4. Kral Faysal'ın Ziyareti ve Türk Basını

Elçilik aracılığı ile yapılan görüşme ve yazışmalar neticesinde; Kral, eşi, çocukları ve Maliye Bakanı Rüstem Bey Haydar, Başmabeyinci Savfet Paşa al Awa, Yaver Binbaşı Tahsin Bey Kadri, ismi ve rütbesi sonradan bildirilen bir kişi ile birlikte uçakla Bağdat'tan Müslimi'ye kasabasına gelmiş; sınıra yakın bu kasabada Mustafa Kemal'in bizzat emriyle kendisi için hazır bekletilen özel trenle 4 Temmuz 1931 günü saat 12'de Ankara'ya hareket etmiştir.²⁰

¹⁸ Şimşir, age, s. 247-248.

¹⁹ Şimşir, age, s. 250.

²⁰ Şimşir, age, s. 253-261.

Türk basını Irak Kralı'nın Türkiye'ye yapacağı ziyaretle ilgili haberleri bir kaç gün önceden haber vermeye başlamıştır. Bu haberler yukarıda yazıldığı gibi Kral'ın Ankara'ya ne zaman, nasıl geleceği ve nasıl karşılanacağı ile ilgili olmuştur.

5 Temmuz 1931 tarihli **Vakit** gazetesi, Kral Ankara'ya gelmeden önce vermiş olduğu bir haberde; Kral Faysal'ın uzun zaman yanında kalmış, ismini vermediği bir şahsın anlattıklarından naklen, bir kaç ay evvel Ankara seyahati söz konusu olunca Kral'ın, "*Gazi ve İstanbul*" diyerek, hiçbir seyahatin kendisini bu kadar memnun edemeyeceğini yazmıştır. Yine aynı haberde; Kral'ın bir tek oğlu olduğu, onun da şu anda İskenderiye'de Amerikan Kolejinde okuduğu ve bu veliaht prensin adının "*Gazi*" olduğu (Mustafa Kemal'e olan sevgiden dolayı), Kral'ın Mustafa Kemal'in "*Nutku*"nu defalarca okuduğunu ve "*Büyük eser. İnsan doymuyor, okudukça okuyacağı artıyor. Ve biterken içine hüznün çöküyor. İnsan istiyor ki bu kitap bitmesin. Mütemadiyen söylesin, söylesin.. Büyük adamların sözlerinde, yazılarında, eserlerinde her şeylerinde hudutsuz bir güzellik ve büyüklük var.*" dediği yazılarak Irak Kralı Faysal'ın Türkiye ve Mustafa Kemal'e karşı iç dünyasını nakletmeye çalışmıştır.²¹

7 Temmuz günü, Türk basını birinci sayfadan Kral Faysal'ın Ankara'ya geldiğini duyurmuştur. Faysal 6 Temmuz günü saat 12.00'de Ankara Tren İstasyonu'na varmıştır. Kral ve beraberindekiler muhteşem bir devlet töreni ile karşılanmıştır. Başta Mustafa Kemal olmak üzere devletin diğer bütün sivil ve askerî erkânı karşılamada bulunmuştur. Top atışları ile selamlanan Kral, Ankara istasyonundan Ankara Palas'a kadar Türk ve Irak bayrakları ile süslenmiş caddedeki asker ve halkın yoğun ilgisi ile karşılanmıştır.²²

Kral Faysal'ın Ankara ziyaretini Mehmet Asım, **Vakit** gazetesindeki köşesinde "*Kıymetli Bir Ziyaret*" başlığı ile değerlendirmiştir. Mehmet Asım, bu ziyaretin, Lozan'dan sonra yakın şark tarihindeki önemli bir değişimin göstergesi olduğu kanaatini belirterek özel bir önem taşıdığını yazmıştır. Türk ve Irak milletlerinin asırlarca bir bayrak altında şereflice yaşadığını ancak tarihi zaruretlerin sonucu birbirinden ayrılan milletlerin aralarında ise gönül kırgınlığının olmadığını dile getirmiştir. Türk milletinin, güneydoğu sınırında bağımsız ve güçlü bir Irak devletinin kurulmasının en büyük arzularından biri olduğunu ve bu devletin bölgedeki barışın emniyet ve huzurun göstergesi olacağı kanaati taşıdığını vurgulamıştır. İki ülkenin karşılıklı menfaatleri olduğunu ve bu ziyaretle bu menfaatlerin sağlanacağını, hatta bu ziyaretin sadece yakın şarkta değil Türkiye İngiltere arasındaki ilişkilerinde gelişmesinde rol oynayacağını ve bütün bu göstergelerin Kral Faysal'ın ziyaretinin önemini ortaya koyduğunu ifade etmiştir.²³

²¹ **Vakit Gazetesi**, 5 Temmuz 1931, Sayı: 4843.

²² **Akşam Gazetesi, Vakit Gazetesi, Cumhuriyet Gazetesi, Yarın Gazetesi**, 7 Temmuz 1931.

²³ **Vakit**, 7 Temmuz 1931, Sayı: 4845.

Mehmet Asım'ın, bu ziyaretin Türkiye ile İngiltere arasındaki ilişkileri olumlu yönde etkileyeceği kanaati doğrudur. Çünkü Irak sınırı sorunu çözülmünceye kadar Türkiye-İngiltere ilişkileri gergin bir dönem geçirmiştir. Sınır, daha doğrusu Musul sorunu çözüldükten sonra Türk-İngiliz ilişkileri yumuşama dönemine girmiş ve her geçen gün gelişmiştir. Irak Kralının Türkiye ziyareti, Türk-İngiliz ilişkilerinin gelişme gösterdiği bir zamanda olmuştur. Irak'ın Mandater devleti İngiltere, Kral'ın bu ziyaretinden rahatsız olsaydı herhalde bu ziyaretin gerçekleşme ihtimali olamazdı. O zaman karşılıklı olarak hem Türk-İngiliz ilişkileri iyi olduğu için bu ziyaret gerçekleşmiş hem de ziyaret Türk-İngiliz ilişkilerine olumlu katkıda bulunmuştur, denilebilir. Mehmet Asım'ın makalesindeki “*gönül kırgınlığının olmadığı*” ifadesi çok da gerçekçi değildir. Çünkü, Şerif Hüseyin ve oğullarının İngilizlerle iş birliği yaparak I. Dünya Savaşında özellikle de Medine Müdafaası sırasında Fahrettin Paşa ve emrindeki askerlerin çöl ortasında açlık, susuzluk, hastalık ve çekirge istilası ile karşı karşıya bırakılması Türk insanının gönlünde büyük hüznü bırakmıştır. Mehmet Asım'ın “*en küçük bir kırılma yok.*” demesi, biraz diplomatik ve misafirperverliğin gereği olsa gerek.

Kral Faysal, Ankara'ya geldiği ilk gün saat 16.00'da Çankaya Köşkü'nde Mustafa Kemal ile görüşmüş; akşam da Ankara Palas'ta Gazi tarafından Kral'ın onuruna yemek verilmiştir. Mustafa Kemal yemekte yaptığı konuşmada, bu ziyaretin iki ülke arasındaki dostluğu pekiştireceğini, Türkiye'nin barış içerisinde gelişmeye kendisini adanmış; komşuları ile olsun, diğer ülkelerle olsun karşılıklı samimiyet ve eşitlik anlayışı içerisinde geçinmeyi temel hedef tayin ettiklerini vurgulayarak Irak için de iyi niyet temennilerinde bulunmuştur. Konuşmasını ülkeler arasındaki ilişkilerde tarihin, coğrafyanın yanında özellikle bugünkü karşılıklı menfaatlerin, içte ve dışta barışı hedefleyen politikaların Türk-Irak yakınlaşmasını ve dostluğunu geliştirdiğini söylemiştir. Kral Faysal da yaptığı konuşmada Türkiye'nin barış ve gelişme yolunda attığı adımlar ve göstermiş olduğu başarıları memnuniyetle takip ettiklerini, iki ülkenin dostluk ve komşuluk ilişkilerini geliştirmeleri için dün ve bugün için önemli sebeplerin var olduğunu, Mustafa Kemal'in görüşlerini ve kanaatlerini paylaştığını belirtmiştir.²⁴

Kral Faysal dört gün süren Ankara ziyaretinde, Ankara Kalesi, Hacı Bayram Camii, Türk Ocağı, TBMM ve Atatürk Orman Çiftliğini gezmiştir. Ankara'daki gelişmişlik Kral'ı çok etkilemiştir. Başlatılan değişim ve atılımlar karşısında şaşkınlığını gizleyememiş, “*Artık kış Bağdat'ta yazı Ankara'da geçiririz.*” demiş; Gazi de bu cümleyi, “*Ankara'da ve İstanbul'da.*” diyerek tamamlamıştır.

Kral'ın Gazi ile devam eden sohbetinde söz Musul meselesine gelmiş ve Mustafa Kemal bu toprakların Iraklılara verildiğini hatırlatmıştır. Bunun üzerine

²⁴ **Yarın**, 7 Temmuz 1931, No: 554.

Kral I. Faysal: “*Fakat buna mukabil bütün Irak’ı kazandınız. Bugün Bağdat caddelerini hep Gazi’nin hayranları ve perestîşkârları dolduruyorlar.*”²⁵ demiştir.

Ankara’daki görüşmeler içerisinde Kral Faysal’a eşlik eden Irak Hükûmet Başkanı Nuri Sait Paşa,²⁶ Maliye Bakanı Rüstem Haydar Beyler ile Türk hükûmet yetkilikleri Başbakan İsmet Paşa, Dışişleri Bakanı Tevfik Rüşdü (Aras), İçişleri Bakanı Şükrü (Kaya), Maliye Bakanı Mustafa Şeref Beyler arasında yapılan resmî temas ve görüşmelerde; iki ülkenin ilişkileri, iki ülke vatandaşlarının diğer ülkede ikamet ve ticaret anlaşmasının yapılması için görüşmelerin başlaması hususunda ittifak oluşmuştur. Sınır emniyet ve asayişinin sağlanması hususunda alınan tedbirlerin samimiyetle uygulandığı ve bunun da iyi sonuçlar verdiği her iki tarafça dile getirilmiştir. Her iki ülke, sınırda birbirinin aleyhine olacak hiçbir harekete müsaade etmeyeceğini ve bu işi ciddiyetle takip edeceklerini onaylamışlardır.²⁷

Kral Faysal’ın bu ziyaretini gazetesindeki köşesinde değerlendiren yazarlardan Yunus Nadi, **Cumhuriyet** gazetesindeki köşesinde “Kral Faysal Hz. Ankara’nın Misafiri” başlığı altında şunları dile getirmiştir: Türkiye’nin Osmanlıdan ayrılan devletlerle ilişkisinin en samimî ve ciddî olduğu devletin Irak olduğunu belirterek, bu ilişkinin önce mandater devlet olan İngiltere’nin göstermiş olduğu dürüstlükle başlamış olduğunu, atanan elçilerle bunun daha da geliştiğini yazmıştır. Ancak burada Yunus Nadi’nin İngiltere’nin hangi anlamda dürüstlük gösterdiğini anlamak pek de mümkün değil. Çünkü, İngiltere’nin işin başından beri dürüstçe hareket etmediği belgelerde açıkça görülmektedir. Ama Irak’taki mevcut yönetimin Türkiye ile ilişkilerini kurması ve geliştirmesine ses çıkarmaması, müsaade etmesi anlamında söylemişse burada dürüstlükten ziyade İngiltere’nin yaklaşan İkinci Dünya Savaşı tehlikesine karşı Türkiye’yi kazanma hesapları içerisinde olduğunu unutmamak gerekir.

Yunus Nadi yazısının devamında, Türkiye’nin millî sınırlarını sağladıktan sonra içerde ve dışarıda barış ve huzurun sağlanması ile çağdaş bir devlet kurmayı kendisine ana hedef tayin ettiğini hatırlatmış, Irak’ın da Türkiye’nin bu politikalarına azamî ölçüde dikkat ve itina gösterdiğinden memnun olduğunu, dostluk ilişkilerinin de bundan dolayı geliştiğini belirtmiştir. Devamında da, iki ülkenin sınırlarının her iki tarafındaki halkın yerleşik olmadığından, sınır güvenliğinin sağlanması konusunda iki ülke de üzerine düşen görevi yerine getirmesse bu durumun iki ülkenin de huzur ve rahatını bozacağını hatırlatarak, şimdiye kadar bu konuda gerekli hassasiyetin gösterildiğini ve bunun da dostluğun

²⁵ **Akşam**, 9 Temmuz 1931, No: 4576.. **Vakit**, 8 Temmuz 1931, Sayı: 4846. **Yarın**, 9 Temmuz 1931, No: 556.

²⁶ Nuri Sait Paşa Irak’ta olmadığı için Kralla beraber Ankara’ya gelmemiştir. Cenevre’de olduğundan oradan Türkiye’ye geçmiştir.

²⁷ **Akşam**, 10 Temmuz 1931, No: 4577.

pekiştirilmesinde önemli bir rol oynadığını ifade etmiştir. Daha düne kadar beraber yaşayan iki taraf halkının kardeşliğe yakın hisler içerisinde olduğunu, akıllı ve ciddi atılacak adımlarla bu hislerin daha ileri seviyelere taşınacağını vurgulayarak Yunus Nadi yazısını tamamlamıştır.²⁸

Akşam gazetesinde isimsiz olarak birinci sayfada yazılan “Türkiye-Irak” başlıklı makalede ise, iki ülke arasında gerçekleşen bu ziyaretin sadece Irak ve Türkiye’yi ilgilendiren güzel bir gelişme olmadığı, bütün Doğu milletlerini sevindirecek, onların uyanmasına sebep olacak ve onları gayrete getirecek tarihî bir olay olduğu değerlendirmesi yapılmıştır. Gerçekten de bu ziyaret yukarıda da ifade edildiği gibi hem Irak tarihinde hem de bölge tarihinde, gerçekleşmiş en üst düzeyde ilk ziyaret özelliği taşımaktadır. Bu dostluk diğer yeni kurulan devletler için de örnek ve başlangıç olmuştur. Yazar, sözü sınırların güvenliğine de getirerek, Irak ordusunun sınır bölgesindeki sarp, dağlık ve çöl sıcaklığındaki arazide yağmacı aşiretlerin ve ele avuca sığmaz kabilelerin saldırılarına karşı iç güvenliği ve sınır muhafazasını başarıyla sağladığını belirtmiştir. Sınır konusunda, Lozan’dan sonraki süreçte her iki tarafın iyi niyet içerisinde hareket ettiğini ve kabul edilen sınır antlaşmasından sonra da sınır konusunda her iki tarafın birbirini rahatsız etmekten uzak durduğunu, bu ziyaretin sadece iki ülke veya bölge barışı için değil, dünya barışı için de önemli olduğunu özellikle belirtmiştir.²⁹

Kral Faysal’ın Ankara ziyareti 9 Temmuz Çarşamba akşamı sona ermiştir. Kral Faysal trenle Çarşamba akşamı saat 19.00’da İstanbul’a hareket etmiş; 10 Temmuz Perşembe sabah saatlerinde İstanbul’a varmıştır.

İstanbul’da yaklaşık bir hafta kalan Kral, Dolmabahçe Sarayı’nda ikamet etmiştir. İstanbul’da tarihî yerleri ziyaret eden Kral buradan Viyana’ya geçmiştir.³⁰

5. Kral Faysal’ın Ziyareti ve Irak Basını

Irak basını, Kral’larının bu ilk Türkiye ziyaretini oldukça önemsemişlerdir. Birçok gazetede ziyaretle ilgili makaleler yazılmış; Türk-Irak dostluğu ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. Türk Hariciyesi, Bağdat elçiliği vasıtasıyla Irak gazetelerindeki köşe yazılarını, tercümesini yaparak takip etmiştir.

Bağdat’ta yayımlanan **El-Âlemü’l-Arabî** gazetesinin 21 Haziran 1931 tarihli baş makalesi “Türkiye ve Irak” başlığı ile ziyareti ele almıştır. Yazar, konuya Türkiye Cumhurbaşkanı’nın, küçük kardeşi Irak için yüce kalbinde samimî bir sevgi ve büyük bir his taşıdığını belirterek; iki ülke halkı arasındaki sevgi ve samimiyet bağlarının sebepleri olarak; bunun her şeyden önce yüz yılları içeren

²⁸ **Cumhuriyet**, 7 Temmuz 1931, No: 2574.

²⁹ **Akşam**, 10 Temmuz 1931, No: 4577.

³⁰ **Cumhuriyet**, 10/11 Temmuz 1931, No: 2577-2578, **Vakit**, 10 Temmuz 1931, Sayı: 4848, **Yarın**, 9 Temmuz 1931, No: 556, **Akşam**, 10/11 Temmuz 1931, No: 4577/4578.

ortak bir tarihî geçmiş, tabiat, coğrafya, adetler, gelenek ve görenekler, menfaate sahip olmak, iki ülkenin temel kabul ettiği dostluk siyaseti ve iki ülkenin başarılı liderlerinin olması şeklinde sıralamıştır.

Yazar, bu ziyaretin kabul edilmesi ve gerçekleşmesi için hazırlanan program için Türk devletinin ve halkının göstermiş olduğu samimiyet ve dostluk karşısında, özellikle de Mustafa Kemal'in özel bir tren göndererek Kral'ı sınırdan alıp Ankara'ya götüreceğinin bildirilmesinin kendilerini çok mutlu ettiğini dile getirmiştir. Yazar bu etki içerisinde duygularını şöyle ifade etmiştir: “... *Irak, kardeş Türkiye'nin dostluğuna ve seha (cömertlik) ve keremine (asâlet, soyluluk) karşı şükranını buradan bütün aleme ilan eder ve bu münasebetle pek eski senelerden beri kalbinde sakladığı âmalinin (ümit ve istekler) tahakkukunu ister o da yirminci asırda millet halaskârlığının (kurtuluş) timsali ve bahadırılık (cesur,yiğit) ve yüksek kabiliyet ve faaliyet mucizelerini gösteren kahramanı Dicle sahilinde görmektir.*” Yazar Mustafa Kemal'i, 20. asrın bağımsız millet oluşturan bir temsilcisi, cesur, yiğit ve olağanüstü işleri başarma mucizesi gösteren bir mucize kahraman olarak Irak'ta görmek istediklerini birinci sırada arzuları olduğunu belirtirken; bundan sonra bir isteğini daha dile getirmiştir: O da, Irak tüccarlarının gelişmesini sağlayacak ve kazançlarını artıracak olan ticaret antlaşmasının bir an önce gerçekleşmesidir.³¹

Sede'l-Aht gazetesinin 21 Haziran 1931'deki baş makalesi “*Kral Faysal'ın Türkiye'yi Ziyareti*” başlığı ile yayımlanmıştır. Makalede ilk önce bir tarihsel sorgulama yapılmıştır. Bu da Doğu milletlerinin asırlardır birbirine düşman ve muhalif olarak yaşadıkları, Batı dünyasının yakaladığı medeni gelişmenin içerisinde birbirlerine yardımcı olmaları gerekirken tam tersine birbirlerinden uzak ve nefret ederek yaşadıkları ve Batı'nın da bundan faydalandığı dile getirilmiştir. Doğu dünyasını bu yanlışlıktan uyandıran hadisenin ise Birinci Dünya Savaşı olduğu vurgulanmıştır. Bu savaş sonrası uyanan inkılâpçı düşünce ile tehlikeler görülmüş ve bunların ortadan kaldırılması için birbirine yardım etme gereği ve kanaati oluşmuştur. İşte Kral Faysal'ın Türkiye ziyareti Doğu milletlerinin uyanışının ve birbirlerine yardımcı olmalarının bir ispatı olarak görülmüştür. Irak ve Türk halklarının ortak tarihsel geçmişlerine vurgu yapılarak, Irak'ta Türk milletinin eğitim, terbiye, askerlik, kanunlar, dil ve kan bağı gibi mirasları olduğunu, Iraklıların ise bunlardan geri kalmayan miraslarının Türkiye'de olduğu yazılmıştır. Bu ortak mirasla birlikte aynı inancı ve aynı sınırları paylaşmanın iki milleti birleştiren etkenler olduğu hatırlatılarak, iki ülkenin birbirine karşı

³¹ **T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi**; Tarih: 5 Temmuz 1931, Dosya: 43667, Fon Kodu: 030.10, Yer No: 258.740.7. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Hariciye Vekaleti, Teşrifat Umum Müdürlüğü, Protokol: 13082/959 ve 5 Temmuz 1931 tarihli Yüksek Başvekalet Müsteşarlığına gönderilen tercüme yazı.

durumu şu cümlelerle ifade edilmiştir: “...*Türkiye’ye zarar veren şeyin derhal tesiri Irak’ta görülüyor ve Irak’ı mütezarrin eden şeyin dahi Türkiye’de tesiri his olunuyor. İşte bu suretle tarafeynin menafii birbirine karışmış ve ayrılması müşkil bir hale girmiştir.*”³² Bu ifadeler sanki, özellikle günümüzde Irak’ta yaşananlar üzerine yapılmış bir yorum gibi. ABD’nin Irak’a müdahalesi sonrası gelişmeler ve bugün yeni bir Irak yapılanması karşısında Türkiye’nin her türlü etkilenmesi ve bunlara duyarsız kalmama mecburiyeti, 1931’de Irak basınında yapılan yorumlarla haklılık kazanmaktadır.

Makalenin bundan sonraki bölümü; Türkiye ve Irak’ta yapılan köklü değişimlerin amacının dünyada güçlü birer devlet olma, Doğu milletlerini arkadan vuran sömürgecilere karşı dayanışma içerisinde hareket etme, Irak’ın Türkiye’yi gelişmiş güçlü ve başarılı örnek bir devlet olarak görme arzusunu taşıdığı temennileri ile son bulmuştur.³³

Irak basınından Kral’ın Türkiye ziyaretini gündeme taşıyan diğer bir gazete de **El-İrak** gazetesidir. Gazetenin konuyla ilgili makale başlığı “*Irak ile Komşu Türkiye Arasında Sıkı Münasebet ve Samimî Dostluk*” olarak yer almıştır. Bu makalede yazar geçmişe uzanarak Irak’ın Osmanlı Devleti ile beraber acı ve tatlı devirler geçirdiğini hatırlatmıştır. Bu acı günlerin özellikle Birinci Dünya Savaşı ve sonrası süreçte yaşandığını yazmıştır. Yazarın kendi ifadesi ile “*Kılıçtan arta kalan*” yiğitler sayesinde her iki ülkenin Batının sömürgeci emellerinden kurtulduğunu söyleyerek bu acı yılların atlatıldığı ifade edilmiştir. Bu iki milletin vermiş olduğu bağımsızlık mücadelesinin her türlü engel ve entrikaya rağmen başarıya ulaştığını, bağımsızlık ve hürriyet isteyen diğer milletler için de örnek teşkil ettiğini yazmıştır.³⁴

Makalede Türk-Arap düşmanlığına da değinilmiştir. Her iki milletin arasını fesat tohumları ekerek bozma amaçlı çalışmalar yapıldığını ancak bunda başarılı olunamadığı dile getirilmiştir. Şu bir gerçek ki, Türk devletinin yapmış olduğu hilafetin kaldırılması, harf inkılâbı, medeni kanun ve benzeri değişiklikler Arap dünyasında Türk milleti ve devletini aleyhine özellikle İslâm inancı merkezli eleştirilerle kullanılarak düşmanlık yaratılmaya çalışılmıştır. Yazar büyük ihtimalle bu argümanların hatırlatmasını yaparak 1931’de gerçekleşen bu ziyaretle aleyhte çalışmaların başarısız olduğunu ifade etmiş olmalıdır.

³² **T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi**, 5/7/1931, 43667, 030.10, 258.740.7. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Hariciye Vekaleti, Teşrifat Umum Müdürlüğü, Protokol: 13082/959 ve 5 Temmuz 1931 tarihli Yüksek Başvekalet Müsteşarlığına gönderilen tercüme yazı.

³³ **T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi**, 5/7/1931, 43667, 030.10, 258.740.7. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Hariciye Vekaleti, Teşrifat Umum Müdürlüğü, Protokol: 13082/959 ve 5 Temmuz 1931 tarihli Yüksek Başvekalet Müsteşarlığına gönderilen tercüme yazı.

³⁴ **T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi**, 5/7/1931, 43667, 030.10, 258.740.7. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Hariciye Vekaleti, Teşrifat Umum Müdürlüğü, Protokol: 13082/959 ve 5 Temmuz 1931 tarihli Yüksek Başvekalet Müsteşarlığına gönderilen tercüme yazı.

Yazar makalesinin sonlarında, Kral Faysal'ın bu ziyaretinin Doğu ve Batı dünyasını meşgul edeceğini, Doğu dünyası hükûmetlerinin aralarındaki kin ve nefreti bırakarak barış içerisinde yaşayacakları tespitinde bulunmuştur.³⁵

Irak'ta muhalif yayın organı olarak bilinen **El-Ahbar** gazetesinde Kral Faysal'ın Türkiye ziyareti ile ilgili olarak 2 Temmuz 1931'de "*Bağdat ve Ankara Arasında Irak ve Türkiye*" adlı bir makale yayımlanmıştır. Yazar, iki ülkenin yükselişini amaç edinmiş iki liderin ilk defa bir araya geldikleri vurgusunu yaparak, Kral Faysal'ın Osmanlı ordularına karşı Arapların bağımsızlık ve hürriyetleri için savaştığını ve zafer kazanarak Arapları Osmanlı hâkimiyetinden kurtardığını, Mustafa Kemal'in de aynı şekilde işgalci Avrupa ordularına karşı savaşıarak Türklerin bağımsızlığını kazandığını yazmıştır. Irak halkının geçmiş saltanattan kurtulmuş imanlarına sarılmış ve birbirlerine bağlanmış olarak Türk milletine baktıklarını, Mustafa Kemal'in yeniliklerle bu milleti şan, şeref ve güçlü olmaya doğru yürüttüğünü; Kral'ın ise Irak halkının önünü açtığını ifade etmiştir. İki milletin değerlendirmesine devam eden yazar, düşüncelerini şöyle dile getirmiştir: Türk milletinin sahip olduğu yetenek ve sıfatlar, onu Doğu milletleri arasında haysiyetli, mümtaz ve çalışkan bir yere çıkarmış; Irak milletinin sahip olduğu meziyetler ise onu Doğu'da yeni bağımsız milletler nazarında önemli bir yere sahip olmaya taşımıştır. Bütün dünyanın Türkiye'den Orta Doğu'nun manevi gücü ve azim örneği olmasını istediğini, Irak'tan ise şark inkılabında bir vasıta olarak birçok hizmetler beklediğini belirtmiştir.

Makalenin bundan sonraki bölümünde ise; bu ziyaretin, yapılacak ticarî, iktisadi ve gümrük antlaşmaları ile dostluğun ve barışın gelişmesine çok fazla hizmet edeceği, anlaşmazlıklar ve çekişmelerden dolayı "*semalarında bulutların eksik olmadığı*" bu coğrafyada barış bayrağının yükselmesine sebep olacağından bahsedilmiştir.³⁶

SONUÇ

Kral Faysal'ın yaklaşık dokuz gün süren Türkiye ziyaretinin dört günü Ankara'da beş günü de İstanbul'da geçmiştir. Bu ziyaretin Ankara kısmı resmî ilişkilerin ve dostluk münasebetlerinin gelişmesi anlamında tarihî bir önem arz etmiştir. Ziyarete duyarlı davranan Türk basını gereken ilgiyi göstermiş olsa da bu ilgi, çok da üst düzeyde olmamıştır, denilebilir. Genelde birinci sayfadan duyurulan ziyaret, içerik bakımından daha çok protokol seviyesindeki resmi programlardan oluşmuştur. Yorumaya dayalı makaleler oldukça azdır.

³⁵ **T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi**, 5/7/1931, 43667, 030.10, 258.740.7. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Hariciye Vekaleti, Teşrifat Umum Müdürlüğü, Protokol: 13082/959 ve 5 Temmuz 1931 tarihli Yüksek Başvekalet Müsteşarlığına gönderilen tercüme yazı.

³⁶ **T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi**, 25 Temmuz 1931, 43671, 030.10, 258.740.11. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Hariciye Vekaleti, Teşrifat Umum Müdürlüğü, Protokol 1459/406 ve 25 Temmuz 1931 tarihli Yüksek Başvekalet yazılan üst yazı ile gönderilen tercüme yazı.

Kral Faysal'ın bu ziyareti Türkiye Cumhuriyeti devletinin en üst düzey yönetici kadroları tarafından, yapılan inkılâpların olumlu bir sonucu ve etkisi olarak yorumlanmıştır.³⁷ Gerçekten de Mustafa Kemal'in gerek bağımsızlık yolunda gerekse ondan sonraki çağdaş bir devlet kurma yolunda ortaya koyduğu başarılar, Kral Faysal başta olmak üzere diğer Arap yöneticiler tarafından da ilgiyle izlenmiştir.

Irak basınında Kral Faysal'ın Türkiye ziyareti ile ilgili yazılmış değerlendirme ve yorumlar dikkate alındığında; genelde bu basın organlarındaki yazılar, tarihe birer gönderme yaparak ilişkilerin köklü ve birbirinden ayrılmaz olduğu gerçeği, kaynaşmış ve birbiriyle yüz yıllarca beraber yaşamış, her şeyiyle hatıra sahibi iki ülke halkının varlığı öne çıkarılmaya çalışılmıştır. Özellikle “Şark milletlerinin önderi, lideri, yol göstericisi” gibi sıfatlarla anılan Mustafa Kemal'in sadece Irak Kralı'nın değil bölgenin diğer liderlerinin de ağabeyisi olarak görüldüğü belirtilmiştir. Türkiye'ye yapmış olduğu köklü değişimlerle Doğu milletlerinin uyanışına sebep olacağı misyonu yüklenmiştir. Irak basını Türkiye'den sonra da Irak'ı ve onun Kralını Orta Doğu'nun lideri olarak görmüştür ki, bu da doğrudur. Irak'ın gerçekten Orta Doğu'nun birleştirici ve bütün bir coğrafyaya hâkim tek devleti olma hevesleri taşıyan bir amacı vardı. Ancak bu amaç ve hedef, her geçen gün Irak'tan uzaklaşmıştır.

Irak basınında I. Dünya Savaşı'nda İngiliz yanlısı hareketler hiç hatırlatılmadan, Osmanlıya karşı bağımsızlık mücadelesi vermelerini Türk milletinin kurtuluş mücadelesiyle eş tutma yorumları da dikkat çekmektedir. Türkiye'de yapılan Osmanlı anlayışından kurtulma değişimlerini, kendilerinin Osmanlı'ya karşı vermiş oldukları mücadele ile aynı kefedeki değerlendirerek savaştaki yanlışlarını haklı bir zemine oturtma eğilimi içerisinde oldukları gözden kaçmamaktadır.

Özellikle bütün gazetelerin ortak dillendirdikleri bir başka konu ise, sınırın güvenliği ve karşılıklı ticaret antlaşmasının yapılması olmuştur. Irak gerçekten bir an evvel ihtiyaçlarını karşılayacağı ülke olarak Türkiye'yi görmüştür. İhracat ve ithalatı için Türkiye, Irak için en uygun ülke konumundadır. Diğer taraftan sınır güvenliği konusu her iki ülkenin kendini rahatsız eden konuların başında gelmektedir. Irak'ın kuzey bölgesi özellikle Türkiye'ye yakın sınır arazisi konar göçer Kürt aşiretlerinin hareket alanını oluşturması nedeniyle sınır ihlalleri her iki tarafın iç güvenliğini tedirgin ettiğinden özellikle Irak basını Türkiye'ye karşı bu konuda elinden gelen hassasiyeti göstereceği garantisini vermiştir. Musul meselesinden dolayı Türkiye'nin memnuniyetsizliğini Kral ve çevresi gayet iyi bildiğinden basın aracılığı ile de gerekli garanti verilmeye çalışılmıştır.

Bugün Mart 2007 itibarıyla Irak'taki ABD işgali dördüncü yılını doldurmuş bulunmaktadır. Okyanuslar ötesi devletlerin yanı başımızdaki topraklarda çıkarları

³⁷ Ömer Erden, **Mustafa Kemal Atatürk Döneminde Türkiye'yi Ziyaret Eden Yabancı Devlet Başkanları**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2006, s. 186.

ve menfaatleri varsa Türkiye'nin bu anlamda hayli hayli menfaatleri vardır. Türkiye Irak'taki hiçbir gelişmeye ilgisiz ve uzak kalmamalıdır. İmparatorluk mirasçısı olarak bu topraklar ve üzerinde yaşayan milletlerle tarihsel, kültürel ve dinsel bağlar bunu zorunlu kılmaktadır. 1931 yılında gerçekleşen ziyaret ve özellikle Irak basınındaki yankılar ve yorumlar dikkate alınır, Irak'ta olumlu ya da olumsuz yaşanacak bir gelişmenin Türkiye'yi; Türkiye'de yaşanacak aynı anlamda gelişmelerin Irak'ı etkilediği gerçeği 1931'deki kadar gerçekliğini korumaktadır.

